

*Голубій І.**

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ В УКРАЇНІ

Історично не існує такого господарства, яке розвивалося б поза якої-небудь дії з боку держави, проте умови і характер цієї дії, як в історичні епохи, так і в окремих країнах мають глибокі відмінності. Дія держави на господарське життя в умовах ринкової економіки обмежується відносно вузькими сферами і, як правило, має непрямий характер. Держава впливає на економіку через митну і тарифну політику, через законодавство про підприємницькі союзи і т.д. Системою таких заходів держава прагне поставити обмеження або, навпаки, сприяє розвитку тих або інших галузей господарства, тих або інших форм його організації і т.д. Держава враховує існуючі умови і, пристосовуючись до цих умов, автономно керує своїми господарюючими суб'єктами.

Роль плану в умовах вільної ринкової економіки можна визначити декількома завданнями.

Перше завдання плану полягає в тому, щоб показати основні напрями економічної політики уряду на довгостроковий період з тим, щоб створити основу, на яку спиратимуться інші державні структури при плануванні своїх дій і гарантувати послідовність цієї політики. Наприклад, майже у всіх програмах соціально-економічного розвитку країни визначається необхідність зростання експорту. Проте реального плану дій в державі не існує, не існує і чіткого фінансового механізму державного регулювання в цій сфері. Очевидно, виявляється необхідним використовувати досвід 5-річного планування за кожним масштабним зовнішньоекономічним проектом, наприклад створення транспортних коридорів, поліпшення інфраструктури транспортних перевезень зовнішньоторговельних вантажів, розвитку іноземного туризму і ін. Якщо ці плани створюватимуться незалежно, ґрунтуючись тільки на потребах кожної окремої галузі, виникає багато проблем, наприклад, нераціональний розподіл ресурсів, підвищення або зниження активності в економічному житті, дисбаланс витрат і прибутків для суспільства в цілому і т.д. Тому державний економічний план дає тверду основу для всіх інших планів.

Друге завдання - це аналіз проблем економіки і формулювання стратегії для їх подолання. Як приклад можна привести проблему стимулювання експортного потенціалу за рахунок підвищення конкурентоспроможності, державного регулювання зовнішньоторговельних зв'язків і ін. Наприклад, досвід здійснення державного регулювання постачання палива в квітні-травні 2005 р. показав його повну недієздатність через відсутність відповідної інфраструктури в руках уряду, а саме наявність державної компанії по постачанню паливно-енергетичних ресурсів, мережі заправних станцій, що знаходяться під державним контролем, нафтопереробних заводів, державних запасів і ін. Надалі уряд в Україні повинен передбачати свої проблеми, наперед формулювати заходи по їх подоланню.

* кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Третє завдання плану - це дати орієнтири приватному сектору, виробникам і споживачам, представивши їм процес розвитку української економіки в цілому і місця в цьому процесі зовнішньоторговельних зв'язків. Доводиться констатувати, що на рубежі 90-х - початку 2000-х рр. в Україні була відсутня чітка концепція розуміння розвитку інтеграційних процесів. Ідеї біполярності, пріоритету інтеграції в ЄС або в рамках ЄЕП не мали під собою ніякого економічного обґрунтування і базувалися в основному на однобоких загальнотеоретичних концепціях такої інтеграції. На наш погляд, в цей період в науковому плані не ставився навіть розгляд створення інтеграційних об'єднань, наприклад в рамках ЄЕП, не створюючи подальших проблем в інтеграції з ЄС. Причому, в першому випадку мова йде про розширення концепції інтеграції запропонованої Я.Виннером [1] і створення оптимального митного режиму в рамках митного союзу, запропонованого П.Кругманом [2].

Коли приватні підприємства планують свої довгострокові інвестиції, вони повинні уявляти собі основні напрями діловій активності в економіці країни. У таких випадках план може вказати ці напрями і допомогти уникнути плутанини і виникнення кризових ситуацій. Цю функцію плану в умовах ринкової економіки іноді називають узагальненим дослідженням ринку. План призначений давати інформацію про проблеми, що стоять перед економікою. У цьому полягає учбова роль плану. Уряд несе відповідальність за виконання запланованих зобов'язань по фінансуванню, але не відповідає за поведінку приватного сектора. Уряд вносить свій внесок у виконання запланованих приватним сектором цілей частково шляхом підготовки основних орієнтирів.

Четверта роль плану полягає в координуванні інтересів різних соціальних і підприємницьких груп. Прикладом цього можна назвати розміщення інвестицій в галузі, що дозволяють нарощувати експорт.

Тому безперечним є два моменти: по-перше сама планова робота вимагає планового впорядкування і, по-друге, господарські плани майбутнього розвитку мають безпосередній зв'язок з прогнозуванням економічної кон'юнктури.

Н.Д.Кондратьєв безвідносно характеру суспільно-економічних систем виділяв три логічно основні і необхідні елементи побудови плану. Перший - побудова перспектив. Другий - аналіз об'єктивної господарської дійсності і тенденцій її стихійного розвитку. Третій - побудова системи заходів і засобів дії держави на хід цього стихійного розвитку в цілях спрямування його максимально бажаним руслом. Побудова тих або інших реальних перспектив може бути здійснена лише у випадку, якщо на основі вивчення об'єктивного положення економіки і тенденцій її розвитку буде встановлено, які завдання можуть бути реалізовані протягом відрізка часу, що цікавить [3].

Цілком очевидно, що перспективи розвитку зовнішньоторговельних зв'язків можуть виявитися реальними лише в тому випадку, якщо перспективи розвитку промисловості будуть побудовані з урахуванням об'єктивної дійсності, якщо вони будуть побудовані з урахуванням тенденцій світового ринку, можливостей доступу до необхідних факторів виробництва, оборотних коштів, технічного устаткування і т.д.

Якщо звернемо увагу на суть виділених трьох елементів плану, то легко переконаємося в тому, що побудова кожного з них має щонайтісніший зв'язок з проблемою прогнозування ходу соціально-економічних явищ дійсності.

При складанні плану, якщо будуються перспективи на майбутнє і якщо ці перспективи обґрунтовуються через призму дійсності, то при аналізі існуючого економічного стану не можна обмежитися тільки вивченням минулого. Щоб зробити певні висновки відносно перспектив з аналізу положення, що склалося, очевидно, повинні бути зроблені висновки про вірогідні тенденції майбутнього економічного розвитку. Повинен бути визначений

напряму розвитку, до яких результатів він може привести сам по собі стихійно, поза свідомою дією на господарську дійсність. І якщо в планах не усвідомлюється зовсім або не усвідомлюється достатньо виразно, що на основі аналізу дійсності необхідно прийти до передбачення вірогідного ходу майбутнього розвитку, то логічно це означає, що в таких випадках перспективи, що висувуються такими планами будуються без достатніх об'єктивних підстав, в цих планах перспективи недостатньо узгоджені з можливостями їх здійснення, оскільки здійснення визначається тенденціями стихійного ходу дійсності. І якщо перспективи ці в таких умовах все ж виявляються такими, що іноді відповідають ходу дійсності, то вони можуть виявитися такими не завдяки їх обґрунтуванню, а хіба тільки завдяки щасливому випадку, на який, звичайно, не можна орієнтуватися.

Перспективи плану обґрунтовуються не тільки на основі аналізу стихійного ходу господарської дійсності, а і на основі з'ясування тієї системи засобів і заходів дії на цей хід, за допомогою якої можна в максимальному ступені направляти його бажаним руслом. Це передбачає не тільки з'ясування засобів дії на хід господарського розвитку в даний час у момент побудови плану, але і які засоби будуть в розпорядженні впродовж часу, що цікавить і на який будується план. Разом з тим воно передбачає з'ясування ефекту, який дадуть передбачувані заходи в сенсі їх впливу на хід дійсності в майбутньому. Абсолютно ясно, що, якщо не можна передбачати, які засоби дії є в наявності протягом відрізка майбутнього, що цікавить, якщо не можна передбачати, який ефект справить запланована дія на дійсність, то не можна сказати, наскільки можна видозмінити напрям розвитку дійсності в бажаному сенсі, не можна обґрунтувати і перспектив плану.

Таким чином, обґрунтування перспектив може бути знайдене на шляху аналізу дійсності і доступних засобів дії на неї. Причому тут передбачається не тільки аналіз минулого і сучасного господарського положення, але і вирішення проблеми прогнозування як відносно вірогідного ходу стихійного розвитку господарства, так і відносно ефекту свідомої дії на нього. Тільки при вирішенні цієї проблеми можна вважати перспективи плану обґрунтованими [4].

Таким чином можна твердо сказати: план - не тільки передбачення: він одночасно і програма дій; але план без жодного передбачення - ніщо. План, що має вищезгадані характеристики, повинен мати визначальне значення.

Одночасно план повинен враховувати можливі зміни в ринковій кон'юктурі, він не може бути застиглим, а тому може переглядатися. Проте такий перегляд плану може бути виправданий тільки трьома причинами.

Перша причина обумовлюється тим, що в умовах дії ринкового механізму план не може безпосередньо контролювати приватний сектор і приватний сектор не має ніяких зобов'язань за планом, ділова активність часто випереджає державне планування. Не можна заперечувати, що існує тенденція недооцінки приватних інвестицій. Результатом цього є вищезгадане відхилення реальних напрямів ділової активності від запланованих, що викликає необхідність перегляду плану. Особливо часто це зустрічається в період швидкого економічного розвитку.

Другою причиною перегляду плану були розбіжності між прогнозами особливо економічних умов в світі і реальними національними досягненнями.

Третя причина - це зміна правлячого кабінету. План в умовах України є більше виразом основних напрямів політики, чим детальна програма дій, тому зміна політичної філософії кабінету (або зміна прем'єр-міністра), як правило, спричиняє за собою перегляд плану. Однією з особливостей економічного плану в Україні є його пасивний характер, мається на увазі визначення основних концептуальних напрямів розвитку країни. Мініс-

терство економічного розвитку і торгівлі за завданням Кабінету міністрів розробляє в основному прогностичні оцінки розвитку країни.

Положення в цій сфері повинне корінним чином змінюватися, планування повинне носити активний характер. Прем'єр-міністр повинен звертатися в Міністерство економічного розвитку і торгівлі з вказівкою головних завдань плану, а міністерство економіки визначає порядок складання плану і через дискусії повинно представляти проект плану Кабінету міністрів.

Для того, щоб план працював ефективно, необхідне досягнення консенсусу не тільки серед членів Кабінету, але і серед різних урядових, бізнес структур і соціальних груп. Цей консенсус досягається на етапі складання проекту шляхом координування роботи з різними бізнес структурами і соціальними групами. Координування економічного планування повинне включати декілька етапів.

1. Координування з політичними партіями. План повинен грати роль визначення політичної філософії уряду, план повинен відповідати політиці правлячої в даний час партії. Процес планування починається з визначення основних цілей плану. Міністерство економічного розвитку і торгівлі готує проект плану, проводить консультації із залученими в цей процес державними і бізнес структурами, враховує їх коментарі при складанні остаточного варіанту проекту.

2. Координування з різними урядовими структурами. В процесі складання проекту плану, в обов'язковому порядку повинні проводитися наради міністерств, і їх розглядають як дуже важливу частину роботи при виробленні конкретних економічних напрямів розвитку. Для того, щоб проект плану був прийнятий як урядовий план, необхідна одностайна згода всього кабінету. Спільна робота з іншими міністерствами необхідна також з технічної точки зору. Необхідно мати в своєму розпорядженні знання або матеріали в якійсь конкретній області і в цьому аспекті конкретні міністерства мають перевагу. Формально координація роботи повинна відбуватися на нарадах міжвідомчої групи міністерств і відомств. Вона ж повинна збирати коментарі і незгоди інших міністерств, обговорювати і вносити їх до тексту проекту.

3. Консультування з приватним сектором. Не існує якого-небудь офіційного механізму для консультацій з приватним сектором. При уряді повинна існувати Економічна рада, куди повинні входити фахівці з планування, що представляють різні соціальні і бізнес групи, до яких вони належать, але вони не повинні бути представниками інтересів цих груп. З цього виходить, що роль Економічної ради не розглядається як координування інтересів різних груп. Проте, не можна також заперечувати, що їх думки відображають думки різних груп, до яких вони належать, і домовленості, прийняті на засіданнях ради, повинні впливати на процес ухвалення рішень у відповідних групах. Ще одним додатковим каналом віддзеркалення точок зору різних соціальних груп є різні міністерства.

4. Консультування з регіонами. Один з розділів плану повинен стосуватися регіонального розвитку. Але це тільки віддзеркалення політичної філософії, а місцеві виконавські органи розглядають план як керівництво центрального уряду, проте він повинен розглядати питання використання національних територій, розміщення промисловості і розподіл населення. У підготовці цього плану найважливіше значення має консультування з місцевими виконавськими органами і між ними.

Таким чином, в процесі консультування досягається національний консенсус по основних напрямках розвитку. Іншими словами, процес планування - це процес досягнення консенсусу між різними соціальними групами по основних напрямках розвитку національної економіки через призму стимулювання експортного потенціалу. Кожен урядовий орган, що відповідає за проведення політики на місцях, реалізує свої цілі відповідно до на-

прямів політики, визначених в плані. Кожен приватний підприємець, який повинен вирішити, як розвиватиметься його підприємство, може ухвалювати самостійні рішення, керуючись основними напрямками розвитку, визначеними в плані. В результаті об'єднання зусиль державного і приватного секторів за рахунок контролю макроекономічного попиту, можуть бути досягнуті запрограмовані економічні цілі. Можна відзначити, і на це указує світова практика, що добре відпрацьований процес планування є гарантією здійснення плану.

Звернувшись до історії економічного планування в країнах з ринковою економікою в післявоєнні роки, можна відзначити, що реальні показники економічного зростання перевищували заплановані показники, проте жоден план не припиняв здійснюватися із-за цієї невідповідності раніше терміну. Цей факт свідчить, що в процесі втілення в життя плану можливі деякі проблеми.

Успішне виконання плану слід супроводити рядом заходів. Сюди повинні входити:

1. Механізм здійснення плану.

(а) Повинні складатися довгостроковий план і щорічний план.

У економічному плані не повинні міститися щорічні вказівки про те, як досягти запланованих цільових показників економічного розвитку. У ньому вказуються тільки середній показник зростання і основні напрями політики. Таким чином, щорічні заходи по досягненню мети плану залежать багато в чому від економічної кон'юнктури і бюджету.

У плані представляється аналіз економічної ситуації і концепція економічного розвитку на майбутній рік, аналіз світової кон'юнктури і перспективи розвитку експорту. Поточний бюджет спирається на щорічний план цього року.

У щорічному плані не повинні чітко згадуватися довгострокові і короткострокові цілі. У ньому може даватися оцінка економічного розвитку минулого року або майбутнього року як проміжних етапів в поточному економічному плані. Щорічний план є більше прогнозом напрямів роботи приватного сектора, на його основі приймаються антициклічні заходи, зокрема фіскальна і грошова політики на майбутній рік в конкретних міжнародних економічних умовах.

Хоча бюджетна політика, в цілому направлена на контроль сукупного попиту ґрунтується на щорічному плані, деталізація бюджету ґрунтуються на цілях, вказаних в економічному плані, наприклад, розміщення державних інвестицій.

(б) Економічний план і міністерський план.

Довгострокова програма реалізації окремих проектів, розроблена кожним міністерством, повинна бути в рамках урядового економічного плану. Тому, коли відповідним міністерством розробляється довгострокова програма реалізації конкретних проектів, воно повинне погоджувати свої плани з Міністерством економічного розвитку і торгівлі. Проте, як вже наголошувалося раніше, план повинен мати досить абстрактний характер і представляти тільки основні напрями економічної політики. Терміни реалізації державного економічного плану і галузевих планів (на рівні міністерств) необов'язково повинні співпадати, в плані не повинен згадуватися порядок його щорічного втілення в життя, що повинно давати велику міру свободи міністерствам при складанні власних планів.

Що стосується державних інвестицій на розвиток експорту, то загальна сума витрат, які плануються в кожному напрямі в період дії плану, повинні бути визначені в останньому. Але в плані не вказуються розміри щорічних витрат в конкретній області. Сума щорічних витрат планується в щорічному плані. Кожне міністерство відповідно до державного економічного плану отримує свою частку бюджету для здійснення передбачених ним проектів, за які воно відповідає по довгостроковому плану. Витрати за конкретними проектами залежать від економічних перспектив на майбутній рік і очікуваних надход-

жень до державного бюджету. План грає роль показника для інших державних структур в складанні своїх довгострокових програм по здійсненню конкретних проєктів, з тим, щоб обмежити суперечності між цими проєктами.

2. Загальнонаціональний план і регіональний план.

Під суспільним сектором в плані розуміється центральний уряд, місцеві органи виконавчої влади і державні підприємства. Місцеві органи виконавчої влади не беруть участь в процесі планування. З тим щоб досягти цілей, намічених в плані, необхідна співпраця місцевих органів виконавчої влади. Більше половини державних витрат в плані повинні відводитися на місцеві органи виконавчої влади. Центральний уряд може в якійсь мірі контролювати місцеві органи виконавчої влади шляхом розподілу субсидій. Проте, не існує гарантій, що політичні цілі центрального уряду і місцевих органів виконавчої влади співпадатимуть.

Єдиним довгостроковим планом, що об'єднує центральний уряд і місцеві органи виконавчої влади, є державний план розвитку. На регіональному рівні відповідно до загальнонаціонального економічного плану складається свій довгостроковий план. Цей план повинен бути розрахований приблизно на 10-річний період і ґрунтуватися на довгострокових прогнозах.

3. Економічний план і приватний сектор.

Відхилення показника реального зростання від запланованого можуть спостерігатися в основному через різниці між економічними прогнозами приватного сектора і його реальними досягненнями. В умовах ринкової економіки щорічні плани не можна пропрацювати настільки глибоко з погляду досягнення запланованих показників. Наприклад, вважається, що чим вище показник зростання, тим краще, проте побічним негативним результатом може стати поява економічних дисбалансів, наприклад, як зростання інфляції. Багато дисбалансів можуть бути усунені в процесі швидкого економічного зростання.

Однією з ключових складових державного плану є розробка макроекономічної політики. Макроекономічна політика - це політика, коли за допомогою економічних заходів, перш за все фінансової і кредитно-грошової політики, що справляють вплив на економіку країни в цілому, формується найбільш бажана для держави структура економіки. Метою макроекономічної політики є підтримка в середньостроковій перспективі здорової фінансової політики, створення нових робочих місць, а також підвищення життєвого рівня за рахунок високого рівня економічного зростання і зниження інфляційних процесів. Слід додати також, що в умовах інтернаціоналізації економіки все більше потрібна така економічна політика, яка дозволила б гармонійно регулювати національні і міжнародні економічні відносини.

У багатьох розвинених країнах для досягнення вищеописаної мети зазвичай залежно від стану економіки країни і з тим, щоб згладити економічні підйоми і спади, застосовуються наступні заходи:

1. Політика в період «перегріву» економіки.

Бюджетна політика. В період «перегріву» економіки (якщо припустити, що прийнята прогресивна система оподаткування) податкові надходження перевищать рівень економічного зростання, покращиться баланс бюджету, оскільки знизяться бюджетні витрати на допомогу з безробіття, соціальне страхування і т.д. В результаті цього державна політика матиме стримуючий вплив на економіку, гратиме роль «охолоджуючого» чинника (чинник вбудованого стабілізатора).

Фінансова політика. Фінансова політика в період перегріву економіки повинна бути перш за все направлена на уникнення зростання інфляції, яку породжує в цих умовах надмірний попит. Для цього приймаються заходи по забороні пропозиції грошей шляхом

покупки облігацій на відкритому ринку або забороні попиту на капітали за допомогою регулювання процентної ставки за рахунок її підвищення або інших заходів.

2. Політика в період економічного спаду.

Бюджетна політика. За ситуації, коли економіка знаходиться у фазі економічного спаду, то спрацьовує чинник вбудованого стабілізатора і в результаті збільшуються бюджетні витрати на соціальне страхування і ін. У міру того, як податкові надходження знизяться більше, ніж ступінь економічного спаду, погіршає баланс бюджету, і таким чином, це матиме стимулюючу дію на економіку. Проте, якщо є побоювання, що спад економіки надасть великий негативний вплив на рівень життя, зокрема, на зайнятість, то не слід покладатися тільки на ефект вбудованого стабілізатора. Існує небезпека, і як це спостерігалося під час всесвітнього економічного спаду в 1930-і рр., коли ринкова економіка впадає в стан зниження доходів, то з наростаючим прискоренням за принципом «доміно» один за іншим уривається циркуляція приватних капіталів. Для того, щоб запобігти зниженню темпів зростання і застою приватного сектора, державний сектор повинен активно збільшити бюджетні витрати на суспільні інвестиції і ін. з тим, щоб підтримати економіку країни.

Фінансова політика. Оскільки в період економічного спаду, коли попит зазвичай нижче за пропозицію, не існує побоювання великої інфляції, для фінансової політики важливо "вдихнути життя" в попит на капітал шляхом зниження офіційної процентної ставки, що дозволить знизити банківські процентні ставки. Заходи макроекономічної політики повинні включати наступні аспекти:

По-перше, перш ніж приступати до конкретних політичних заходів слід визначити цільові завдання економічного розвитку, це також необхідно для того, щоб окремі заходи економічної політики не вступали у протиріччя один одному. Для цього силами міністерств проводиться складання прогнозу і вивчення економічної кон'юнктури.

По-друге, Міністерство економічного розвитку і торгівлі повинне скласти програму заходів по регулюванню економіки і економічної перспективи на майбутній рік. Економічний прогноз, крім того, що він виражає найбільш реальний стан економіки на майбутній рік, служить основою для розрахунку статей податкових надходжень до бюджету на майбутній рік, тому робота над цими двома документами ведеться паралельно, завершується приблизно в той же час, коли проект складання бюджету затверджується Кабінетом Міністрів перед подачею у Верховну Раду.

По-третє, складання економічного плану. Як напрям урядової економічної політики на середньо- і довгостроковий період, складається економічний план на 5 років. План не має ніяких обмежень для приватних підприємств. Економічний план тільки визначає напрями середньо- і довгострокової політики, і разом з координуванням дій, грає роль керівництва в діяльності приватних економічних суб'єктів, указуючи, в якому напрямі бажано розвиватися в майбутній середньо- і довгостроковий період.

По-четверте, вивчення стану економіки. Міністерством економічного розвитку і торгівлі щомісячно складаються економічні звіти. Ці звіти ґрунтуються і визначаються єдина точка зору з питання про те, в якому стані в даний час знаходиться економіка і її перспективи.

У здійсненні макроекономічної політики необхідно виробити: 1) єдність між макроекономічною політикою і галузевою політикою; 2) баланс внутрішньої і зовнішньої політики; 3) єдність короткострокової і довгострокової політики. Для досягнення цього в процесі роботи над виробленням економічної політики, економічного прогнозу, складанням економічного плану, дослідженням стану економіки здійснюється координація дій з відповідними міністерствами.

Особливо, коли сповільнюється економічна активність приватного сектора, і з'являється небезпека, що економіка може значно відхилитися від планованого шляху свого розвитку, виникає необхідність в терміновому порядку виробити економічну політику, що враховує ці обставини і що пропонує комплекс різних заходів здатних протистояти негативним аспектам. У цих випадках необхідне зведення воедино фінансової, кредитно-грошової і промислової політик.

При розробці і реалізації економічної політики важлива роль належить Міністерству фінансів. Міністерство фінансів є ключовою ланкою при складанні державного бюджету, і для цього, отримавши інформацію від інших міністерств, складає спочатку проект бюджету. Проте, за принципом фінансової демократії, для затвердження бюджету потрібний розгляд і ухвалення його в парламенті. Окрім роботи по складанню бюджету, Міністерство фінансів займається також розподілом капіталів через систему бюджетного фінансування і інвестицій на меті вдосконалення промислової бази. Хоча за проектом бюджетного фінансування і інвестицій потрібний розгляд і затвердження його в парламенті, проте до певної міри допускаються і самостійні рішення. По цій системі поступають засоби, що дають можливість маневрування в найбільш важливих сферах економіки країни. Що стосується місцевих бюджетів, то на рівні країни складається проект бюджетної політики урядів на місцях. Проте, це служить тільки для того, щоб уникнути розбіжностей між державним і місцевими бюджетами (особливо, відносно тих засобів, які виділяються з державного бюджету місцевим органам управління), і досягається це шляхом складання прогнозу балансу бюджету місцевих органів. Крім того, в результаті складання проекту місцевого бюджету, досягається єдність у формі розпорядження бюджетними коштами на кожному рівні.

НБУ, маючи в своєму розпорядженні такі заходи як регулювання процентної ставки, рівня резервного мінімуму, операції з облігаціями на ринку і інші заходи фінансової політики, має право визначати свою політику незалежно від Кабінету Міністрів. Також не вимагається резолюції законодавчого органу (парламенту) при зміні напряму своєї політики Банком. Проте, для того, щоб скоординувати економічну політику уряду і фінансову політику НБУ, регулярно повинні проводитися спільні засідання для обміну думками.

Сформулюємо основні концептуальні пропозиції при розробці планів розвитку зовнішньої торгівлі.

Перший і найбільш загальний висновок полягає в тому, що частини планів і їх припущення щодо майбутнього розвитку повинні бути обґрунтовані, не виходити далеко за межі можливостей прогнозування вірогідного майбутнього. У серйозно обґрунтованих планах, на які можна спиратися в практичній роботі, не повинно бути елементів і положень абсолютно довільного характеру. У плани повинні вводитися лише ті проблеми і елементи, щодо яких є об'єктивні підстави висловлювати ті або інші думки з достатньою вірогідністю і притому в такій формі, яка відповідає можливостям обліку майбутнього. У серйозних і реальних планах має йти мова лише про те, на що є відомі наукові підстави; інакше вони представлятимуть всілякі "сміливі" розрахунки і викладення на майбутнє без достатніх підстав і тоді необхідно наперед примиритися, що ці розрахунки довільні, що такі плани позбавлені реальності. В кращому разі такі плани залишаться нешкідливими, тому що вони мертві для практики. У гіршому - вони будуть шкідливими, тому що можуть ввести практику в жорстокі помилки.

Другий висновок, в планах необхідно категорично відмовитися від фетишизму цифр, тобто не повинні робитися точні і деталізовані кількісні розрахунки перспектив на тривале майбутнє, вони віднімають багато коштів і легко вводять в оману. У контексті повинні застосовуватися наступні правила.

По-перше, необхідно відмовитися від кількісного виразу тих елементів, передбачати зміни в кількісній формі яких, принаймні на даній стадії нашого пізнання, взагалі не можна. У таких випадках необхідно обмежитися вказівкою тенденцій відповідних явищ.

По-друге, в тих випадках, коли явище допускає кількісний вираз і доступно деякому кількісному передбаченню, але лише на короткий термін, необхідно відмовитися від кількісного виразу його перспектив на тривалі терміни вперед, обмежуючись на ці тривалі терміни також лише характеристикою його загальних тенденцій.

По-третє, коли явище допускає кількісне прогнозування на відносно тривалий термін, але лише за умови відмови від дроблення його на дрібні складові частини, слід при проектуванні перспектив на довгострокову перспективу обмежитися розглядом явища в сумарному вигляді.

Кількісні вирази повинні даватися в тому об'ємі і в тій формі, на які в кожному даному випадку є достатньо серйозні і практично задовільні наукові підстави. Багато розрахунків повинні бути виключені з перспективних планів і повинні знайти місце винятково в оперативних планах. Практика планування потребує можливо конкретніших і детальніших кількісних прогнозних розрахунків переважно в процесі поточного планування, тобто практика потребує їх переважно тоді, коли має справу з оперативними планами. Звичайно, було б краще знати про динаміку явища в його майбутньому кількісному виразі. Але якщо зробити цього не можна, якщо можна лише підмінити такий науково обґрунтований прогноз суб'єктивними припущеннями, то практика не тільки може, але і повинна обійтися і обходитися без них. За цих умов стосовно тривалих перспектив, як правило, практика швидше і більше всього потребує не таких суб'єктивних кількісних розрахунків, не в точній цифровій характеристиці, а в тому, щоб мати серйозну і дійсно обґрунтовану економічну орієнтацію в загальних і основних лініях розвитку економіки. Вона потребує відповідей на такі питання, чи можна розраховувати на високу кон'юнктуру сільськогосподарського ринку і на зростання сільськогосподарського експорту або для цього є серйозні перешкоди? Яка система заходів потрібна для усунення цих перепон? Чи є передумови для інтенсифікації сільського господарства і в якому напрямі вона може відбуватися? Реально дати відповіді на поставлені вище і подібні основні питання дуже важко.

Разом з цим складання перспективних планів, визначення перспектив основних ліній розвитку без детальних розрахунків не можливо. Вирішення проблеми, потрібне для практичної орієнтації в майбутньому, лежить в поглибленому економічному аналізі умов внутрішнього і світового ринків, умов, що визначають рівень і співвідношення цін, умов, що визначають вірогідну тенденцію змін ринку і т.д. Якщо при цьому аналізі з'ясується можливість дати приблизний цифровий вираз цих тенденцій (з вказівкою можливих меж помилки), - проти такого цифрового виразу немає сенсу заперечувати. Але за цієї умови центр тяжіння побудови прогнозу з цифрової частини переміщається саме в сферу поглибленого економічного аналізу проблеми.

Третій висновок полягає в тому, що, оскільки доступний кількісний прогноз визначається завжди лише приблизно, то, щоб уникнути помилок на практиці, слід давати не однозначний точний цифровий вираз припущень, а завжди з вказівкою приблизної вірогідної помилки його. Це правило необхідне тому, що по суті ніколи не немає достатніх підстав формулювати прогноз в конкретно однозначній формі.

У зв'язку з цим виникає четвертий висновок, що відноситься вже до розуміння планів. Оскільки багато явищ не можна виразити кількісно та кількісний вираз перспектив не може бути однозначним, плани, що складаються, повинні розумітися як основна вказуюча

директива, що вимагає від практики максимальної творчої гнучкості в сенсі обліку конкретних умов роботи і отримання найбільших результатів.

Відповідно до цього в тих областях, де бажані максимальні досягнення, де по суті бажане перевищення планових припущень на практиці, практика повинна розглядати плани як плани мінімальні і повинна проявити творчу ініціативу в досягненні найбільших результатів. Така, наприклад, ситуація в області експорту. Навпаки, в тих галузях, де сутність найбільших досягнень полягає якраз в економії, практика повинна розглядати план як максимальний. Такі, наприклад, всі плани пов'язані з критичним імпортом.

П'ятий висновок полягає в розмежуванні операційних і перспективних планів. Необхідно провести глибоку грань між різними планами. Операційні плани повинні залишитися планами, в яких дається найбільш конкретна і в максимально можливому ступені кількісна характеристика перспектив і заходів. Перспективні плани, навпаки, повинні бути максимально звільнені від конкретних і детальних цифрових розрахунків на майбутнє. У них повинні знайти місце поглиблене економічне висвітлення основних вірогідних і бажаних тенденцій розвитку економіки або різних її галузей, а також напрями заходів. Цифрові характеристики цих тенденцій повинні даватися в них лише там, де це дійсно необхідно і можливо. При цьому, звичайно, повинні бути враховані особливості практичних запитів до таких кількісних розрахунків і можливості цих розрахунків в різних областях господарства.

Шостий висновок полягає в тому, що центр тяжіння перспективних планів лежить не в детальних цифрових розрахунках, а як раз у визначенні і обґрунтуванні найважливіших вірогідних і бажаних тенденцій розвитку економіки і лінії заходів, при побудові перспективних планів більша увага повинна бути спрямована на поглиблене економічне вивчення дійсності. Якщо можна отримати яку-небудь можливість серйозно зрозуміти основні тенденції розвитку в майбутньому і можливості дії на них, то тільки на основі такого вивчення. Якщо і можна додати своєму прогнозу, хоч би відносно найбільш стійких і основних елементів, приблизний кількісний вираз, то тільки на підставі вивчення дійсності і можливостей дії на неї. Таке вивчення повинне охоплювати всі основні умови, під впливом яких складається розвиток економіки в цілому, якщо йдеться про побудову загального плану, і тих або інших галузей його, якщо йдеться про побудову спеціальних планів. Повинні бути вивчені вплив як умов світового господарства, як вплив внутрішніх умов і внутрішнього ринку, так і вплив регулюючої дії заходів держави.

Сьомий висновок полягає в тому, що складання перспективних планів за таких умов повинне бути справою осіб високої кваліфікації і спеціальної наукової і науково-практичної підготовки. Перспективних планів розвитку експортоорієнтованого виробництва не може бути на даний період багато. Повинен бути один хороший план розвитку промисловості. Причому в тих цілях, щоб побудова планів не була відірвана від практичної роботи і від потреб практики, побудова їх повинно бути безпосередньо пов'язано з практично регулюючими органами.

Складання прогнозу перспективного розвитку неможливо уявити без використання різних методів і моделей прогнозування макроекономічної динаміки в цілому і зовнішньої торгівлі, зокрема.

Література

1. Viner J. The Customs Union Issue. New York: Stevens & Sons. 1950.
2. Policy implications of trade and currency zone. Kansas City: Jackson Hole, Wyoming. 1991. - P. 7-40.

3. Кодратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики. - М.: Экономика. - 1989. - С. 95-99.
4. Подробнее см. Кодратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики. - М.: Экономика. - 1989. - С. 100-102.